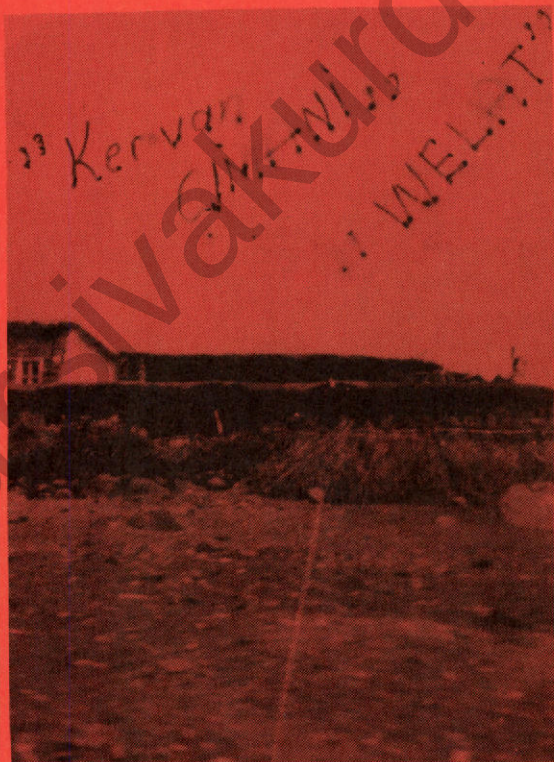

AYRE

ISSN 0283-2240

AYRE
Z I W A N I

Amor:12

Gölan 1987

AYRE

M E C M U A Y A
Z I W A N İ

Ser: 1987

Amor: 12

Redaktorê cı: Ebubekir Pamukcu

Edres: c/o Pamukcu

Idholmsvägen 143 tr 1 127 47 SKÄRHOLMEN

Postgirokonto: 492 79 06 - 0

AYRE • SPRÅKTIDSKRIPT • År: 1987 • Nr. 12 •

Ansvarig utgivare och redaktör: Ebubekir

Pamukcu • Adress: c/o Pamukcu, Idholmsvägen

143 tr 1 127 47 SKÄRHOLMEN •

Postgirokonto: 492 79 06 - 0

Författares Bokmaskin

T E Y E S T E Y

Awayê Nusten. 5.....	1
Dımlıdı Genitiw E. Pamukcu	3
Qıseyê Verêni Ar. Usxan	10
Mertali Ar. Usxan	11
Dersim'dı Leteyê Zu Roz Ar. Usxan	12
Xelveten Ar. Usxan	12
Nameyê Ma	13
Welatê Ma Hese	13
Zerej u Luwa Ar. T.L.Todd	13
Heci Iskender Axa Ar. M. Çermug	14
Hesenek Ar. P.Lerch	16
Roze Amê Biye Nejdi Hese	19
Zereyê Çımandê Veyşanan N. Hikmet	
Çr. Kendal	20
Mem'ö Feqir M.Çermug	22
Zalimêno M.Çermug	23
Memis Xazi Ar. O.Mann	24
Hemê Hacı Ar. K.Berz	24
Hewa Bava'y Vt. Z.Qız	25
Suka Rızay A.Durən	27
Fihrist	30

Fotrafê qapaxi: ARDWAN

AWAYÊ NUŞTEN

5

NUŞTIŞÊ » KERDIŞ » Î

Qısa miyandî dî fonksiyonê "kerdiş"î estê:

- 1 - Ze fiilo alikari "kerdiş".
- 2 - Ze fiil "kerdiş".

Kancî "kerdiş" fiilo, kancin fiilo alikariyo; ney zanayiş teneyê zahmeto. Samedê zanayışê nê xûsusi mayê weynem forma emirida fiili... Wexto kî "kerdiş" formda emiriya vazyeno, e kî affiksa formda emiri nêgêno, ma zanê kî o "kerdiş" fiilêdo alikariyo. Nê, e kî zu prefiksê (-bî) gêno, wexto zî ma zanê kî o "kerdiş" zew fiilo.

E kî ma bewniyê nê nûmunandî cêrînan, ma nê bahsi diha weş senê fahmkerê. Veri bêrê ma bewniyê nê keliman:

- 1 - cî + kerdiş
- 2 - lez + kerdiş
- 3 - êcele + kerdiş
- 4 - boye + kerdiş
- 5 - pers + kerdiş
- 6 - qewt + kerdiş

Forma emirida nê fiilan wîno bena:

- 1 - cî bîk
- 2 - lez bîk
- 3 - êcele bîk
- 4 - persk
- 5 - boyek
- 6 - qewtk

No wəziyyətə "kerdiş"ə 1,2,3 xo ser zew fiilo. Ew qandə coy tım xo ser ze zu kelima nuşyeno.:

cıt kerdiş
lez kerdiş
êcele kerdiş

Lavrê "kerdiş"ə 4,5,6 zew fiilêdo alikariyo. No "kerdiş" zew name, yan zi zew sifatiya yeno pê het u zew fiilêdo newe virazeno. Daera no "kerdiş", kancî name yan zi sifatiya piya vazyeno, eya piya nuşyeno:

perskerdiş
boyekkerdiş
çewtkerdiş

(Eya parantez miyandî gerek ma nay zi vazım: Fekandê dimlidi forma emir-dê "kerdiş"i hirê babeti bena. Yêñê:

cıt bık	cıt bıki	cıt bıke
lez bık	lez bıki	lez bıke
êcele bık	êcele bıki	êcele bıke
persk	perski	perske
boyek	boyeki	boyeke
çewtk	çewtki	çewtke

Kısta maya neka nê hirê hemin zi rasti.)

Nuştişdê "kerdiş"i sero mayê nê away am:

- 1 - ZE FİİL "KERDİŞ" XO SER ZE ZU KELİMA NUŞYENO;
- 2 - ZE FİİLO ALİKARİ "KERDİŞ" KANCİ SIFAT YAN Zİ NAMEYA PİYA VAZYENO, EYA PİYA NUŞYENO;
- 3 - ZE FİİLO ALİKARİ "KERDİŞ" QISANDE NÊBİYAYİYANDI XO SER EW AFFİKS - DA NÊBİYAYİYA PİYA NUŞYENO.

Çend nûmûney:

Weşbiyayış rindo, qandê ey lej bıki (M. Çermug, Weşbiyayış Rindo)

Durs vano, bra, marê tırki perskena. (Deyra xelqi)

E kî ma nêkem
Kes nêkeno. (Ardwan, E kî Ma Nêvazım)

Kam ke
aslê ho inkarkeno... (Hese, Her Kamo?)

Cironê ma Êrmeniyo
Bê bexteyîd qırkerd. (M: Elişan, Lacê Mı)

Danışkarci qesey kenê. (Usxan, Hirê Mordem)

DİMLİDİ GENİTİW

Ebubekir PAMUKCU

Dimlidi forma genitiwi hema hema pêro fekandî zewa. Lavrê ca bî ca tayn affiksi benê vini. Yan zi ca bî ca genusê naman bedelyeno. Ew daera an- çina affiksi zi bedelyenê. Lavrê rastaya cî kanciya? Ez vana kî nekara no xûsûsdî çiyê vatiş çetino. Hele wihêrê zu ida biyayiş girweyêdo zaf çewto. Coka ezo tîm vana kî çiçiyo kî mayê AYRE'dî gramerdê dimli sero vanê, pêro zew tetkiki ifade kenê. Yanê qiseyê ma zew netice niyê. Çiyê kî AYRE'dî nuşyenê, pêro misorerê akerdeyê. Ninan sero mişoredo bibo. No xûsûsdî nuştux u zîwanoxê madê nuştêyê newey binuşê. Pêro nuştêy u mî - şoreyê kemayîna pêzewmbini pîrkerê. Wîna wîna, roz bî roz mado sîm ravey u gramerdê zîwandê xo sero mado biresîm zew neticêyê... Ezo wendoxandê mara reca kena, wa pêro nuştanê ma no mantîxa bîwanê wu tetkikkerê.

Siftiya cî ma no di kî, zîwandê madî çîhar babetî genitiwi estê:

1 - Genitiwê naman: name + name

Nûmune:

gilê dar
n n

2 - Genitiwê pronoman: name + pronom

Nûmune:

sayê mî
n p

3 - Genitiwê sîfatan: name + sîfat

Nûmune:

bano berz
n s

4 - Genitiwo derg: name + genitiw

Nûmune:

awa vayda Budran'i
n g

Lavrê varazyayîşê unsurandê genitiwi (ma vazîm kî unsuro siftên u diyên) qîsê miyandî eve fonqsiyondê genitiwiya bedelyeno. Daera gerek ma bewniyê fonqsiyondê genitiwi zi.

Kîsta fonqsiyondê ciya ma senê genitiwan dî grupekandî arêdîm:

1 - Genitiw qîsa miyandî kerdeyo, objekto cîserbiyayeyo.

Nûmune:

Lazê hesen'i ewro ame.
k

Mî lazê hesen'i di.
o.cîserbiyaye

2 - Genitiw qisa miyandi objekto cidıbiyayeyo, objekto ciraamayeyo, objekto cisiyayeyo.

Nûmuney:

Lazdê Hesên'idî zaf perey estê.

o.cıdıbiyaye

Lazdê Hesên'ira mî zu mektubê girot.

o.ciraamaye

Mî zu mektubê rîşt lazdê Hesên'i.

o.cisiyaye

Semedê nê ferqî, e kî ma kîsta fonksiyoniya pêro genitiwan ciya ciya bigim xo dest u analizê cî zî wina bikem, diha beno rind.

Nê genitiwîyê kî neka mayê etya nûsteyê xo sero ronem, pêro ê grupeka sîftênirayê. Yanê pêro qisa miyandi ya kerdeyê, yan zî zew objektêdo ciser-biyayeyê... Xora çîyo kî mayê etya qandê nînan vanê, pêro qandê ê binan zî senê biveziyê. Tonya virastîşdî unsurdê sîftênidî kîsta affiksana zew ferqê esto, kî mado diha dima qelê nê ferqî zî bikem (b. "Îlaweyo Mûhim").

A - GENITIWE NAMAN

Ze kî ma cordî zî dibî, zew genitiwdî namandî dî unsuri estê: unsuro sîftên ew unsuro diyên. Semedê analîzî ma nê dî unsuran sero ciya ciya tene-yê vîndemse rind beno.

a) Unsuro sîftên:

Zew genitiwê namandî unsuro sîftên tim zew nameyo. Iavrê virastîşê nê nameyê eve tekey u vîsey, ew nerey u makey bedelyeno. Çoka gerek merdîm naman ze tek vîsî ew neri maki bigiro xo dest.

Mesela nê namandê çêrinandî unsuro sîftên zew nameyêdo teko:

nerî

brayê Xîdır'i

nameyê Xîdır'i

zerencê Xîdır'i

banê Xîdır'i

piyê Xîdır'i

postalê Xîdır'i

porê Xîdır'i

maki

awa Xîdır'i

wayê Xîdır'i

maya Xîdır'i

kerga Xîdır'i

dara Xîdır'i

destmala Xîdır'i

linga Xîdır'i

E kî ma bawnim nê nûmunandê corênan, ma senê nînan vazim:

- Nameyê neri affikse ê gêê.

- Nameyê maki affikse a gêê.

- E kî name zu herfêdo vençêna qediyeno, miyabeynê name wu affiksiya zu herfêdo pêbosti (y) yena.

Neka zî bêrê ma bawnim nê nûmunan. (Nê nûmunandî zî unsuro sîftên zew nameyêdo vîsiyo.)

nerî

brayê Kendal'i

vergê koyî

arwêşê keyî

lazê Cim'i

kêberê bani

maki

hesê gemî

kergê keyî

mangeyê Mîh'i

darê bostanî

layê Budrani

Ze kî nûmunandî asyeno, nê formandê genitiwandî namandê neri wu maki mi-yandi zew ferqê çiniyo. Wîrdina zi affiksa -ê gêne. Lavrê ninandî zi, e kî name zu herfêda vengêna qediyeno, miyabeynê name wu affiksiya zu herfêda pêbesti (y) yena.

Nê tetkikira mayê senê nê netîcey zi bivezîm:

affiks: -ê

nerî -tek	nerî -wêsi -maki
herê Kendal'i	kerê Hemed'i
bergirê Kendal'i	siyê Homed'i
gordeyê Kendal'i	gordeyê Hemed'i
banê Kendal'i	banê Hemed'i
dikê Kendal'i	kêberê Hemed'i

affiks: -a

maki -tek
kerê Xîdir'i
destmela Xîdir'i
kardiya Xîdir'i
goza Xîdir'i
temafila Xîdir'i

b) Unsuro diyên:

Zew genitiwdê namandî unsuro diyên zi tim zew nameyo. Lavrê kîsta vîras-tîşîya no unsor ca bi ca bedelyeno. Ewe genus (nerey -makey) u numerusi-ya (tekey -wêsey) ciya ciya affiksan gêno. Qandê coy, hewlê ci oyo kî ze kî ma cordî kerdî, nînan zi kîsta genus u numerusiya ciya ciya bigim dest u analizê ci bikem.

Kîsta genusiya wezîyetê unsurdo diyênî:

Veri bîrê ma bewniyê nê genitiwandê cêrînan. (Nîna pêrkîndî unsuro diyên teko.)

nerî	maki
brayê Dersim'i	brayê Êmîna
lazê Êlî	lazê Eysa
destê Rayber'i	destê Rîndê
istreyê gay	cîzeyê manga
boça dîkî	vengê hes
sereyê masey	nequra mîrîçîk
serê hanî	perê vilîk

Ze kî yeno zanayîş, dimlîdî pêro namey ya neri benê yan zi maki. Ew an-cîna yeno zanayîş, qandê isanan u heywanan merdîm seno zew qriteriyumê genusi bivîno. Yanê e kî zew isan yan zi heywan neriyose genusê ci zi ne-rî, nê e kî makîyose genusê ci zi maki beno. Lavrê qandê çiyandê binan merdîm nêseno wîna zew qriteriyumê bivîno. Lavrê netîce noyo kî, dimlîdî pêro namey ya neri yan zi maki benê. Ew daera, awayê kî semedê genusi vaz-yenê nê away qandê pêro naman êyniyê.

Bahdê nê vatîşî, e kî ma bewniyê nûmunandê xoyê corênan, no xûsûsdî nê away vîzyenê werte:

- Nameyê maki qe zu affiksê zi nêgêne.
- Nameyê neri affiksa -î gêne.
- Nameyê neriyê kî herfa "i" ya qediyenê, nê namey zi affiks nêgêne.
- Ê nameyê kî zu herfêda vengêna (bê "i") qediyenê, nê namey affiksa -y gêne. (Ez vana gay peydabîyayîşê na affiks wîna: Nê namandî zi affiksa êsasi -î ya. Yanê "y" zu herfêda pêbestîyê. Lavrê neka affiksa êsasi (yanê -î) biya vîni, ew no hesab herfa pêbestîyê (yanê "y") ze affiks he-sîbyena.)

Kista numerusiya weziyetê unsurdê diyênî:

Ne_ka zi bewnim nê formandê cêrînan, kî ninandî zî unsuro diyên zew na -meyêdo vêsîyo:

<u>maki</u>	<u>nerî</u>
linga mangan	linga gayan
fekê hesan	fekê vergan
sereyê istoran	sereyê heran
vengê mirîçikan	vengê bergiran
boya awan	boya masan
boçika kergan	boçika dikan
renga vilikan	renga pëman

Merdîm seno vazo kî eve umûmî, wexto kî nameyê vêsî zew formê genitiwîdî benê unsuro diyên, affikse -an gênê... No weziyetdî, nameyê kî zu herfêda bê vengê qediyênê, xora rayda awaya affikse -an gênê. Iavrê ê nameyê kî zu herfêda vengêna qediyênê, nê namandî herfa vengên bens vîni wu namey dima affikse -an yena.

B. GENITIWÊ PRONOMAN

Ze kî ma cordî zî dibî, zew genitiwê pronoman zew name wu zew pronomiya virazyeno. Neydî zî zey genitiwê naman dî unsurî estê: unsuro siftên ew unsuro diyên.

Virastîşê ney zî êynî zey virastîşê genitiwê namano. Çîçîyo kî ma cordî qandê unsurdo siftênî vatîbî, pêriko etya, yanê qandê unsuro siftêndê zew genitiwê pronoman zî senê bivaziyê. Daera mado etya ancina nê xûsusi se-ro nêvîndim. Iavrê unsoro diyên, gerek ma qalê cî teneyê bikem.

Ze kî yeno zanayî, nê genitiwandî unsuro diyên tîm zew pronomo. E kî ma biyarê xo virî, qîsa miyandî eve fonksiyoniya dîmlidî pronomî dî babetîbî. Ew dima zî ma affiksandê kasûsira vizyaybîm ray u no hesab ma pêro formê pronoman ardîbî werte (bewniyê AYRE, 5-8). Iavrê ze kî mayê zanê, êsildê cidî dîmlidî dî babetî pronomê kesî estê. Ê zî nêyê:

<u>G.I.</u>	<u>G.II.</u>
K.T.I. ez	mî
K.T.II. tî	to
K.T.III.(nerî) o/ay/u/yî/vî	ey
K.T.III.(maki) a/aya/ya	ay/ya
K.V.I. ma	ma
K.V.II. sîma/şîma	sîma/şîma
K.V.III. ê/ay/yî/yîn/ey	ina/inan/ayno/yîna/yînî/iy

Ê pronomê kesiyê kî zu formda genûsî miyandî cayê cî esto, ê nê pronomê grupekdî diyênîyê. Yanê:

K.T.I.	mî (brayê mî)
K.T.II.	to (brayê to)
K.T.III.(nerî)	ey (brayê ey)
K.T.III.(maki)	ay/ya (brayê ay)
K.V.I.	ma (brayê ma)
K.V.II.	sîma/şîma (brayê sîma)
K.V.III.	ina/inan/ayno/yîna/yînî/iy (brayê ina)

Ze kî nûmunanra zî asyeno, genitiwî miyandî, bedelyayîş yan zî affiks gî-

rotışê pronoman mewzubahis niyo. Lavrê ze kî asyeno, pronome kesiyê ca bî ca pêzewmbini nêtepşenê. Ma vazim kî qandê K.V.III. etya şes alternatifi estê. Esildê cîdî, e kî merdim rind tetkikero, nê alternatifi benê vêsi zi. Sebebê cî ma diha veri vatbî (bewnî AYRE, 5-8). Qandê coy etya mado ancina êynî çî nêvazim. Lavrê diha raveydî mado girwayîşê xo biçarnim mor-femandê rastan ser. Işte wexto mado nê alternatifê pêrkin sero misore bikem u alternatîfê rastî bivezim werte.

C - GENITIWE SIFATAN

Ê genitiwê kî unsuro ciyo diyên zew sîfato, inarê mayê vanê genitiwê sîfatan. Yanê nê genitiwandî dî unsuri estê: a) name; b) sîfat... Genitiwandê winayinandî zi gerek merdim kîsta nûmerus u genusiya bewniyo genitiwî. Ew gerek merdim ciya ciya hîm bewniyo namey, hîm zi bewniyo sîfatî.

a) Name:

Nê nûmunandê cêrinandî name teko:

nerî
vergo gird
gayo pil
vaso wişk
lêzeko xasek
royo derg

makî
hesa gird
mangaya pil
vilika wişk
keyneka xasek
laya derg

Merdîm kî weyneno nê nûmunan, ewa xo bî xo vîzyeno werte. Yanê:

- Nameyê nerî affiksa -o gêne.
- Nameyê makî affiksa -a gêne.
- E kî zew name zu herfêda vengêna qediyeno, miyabeyndê name wu affiksiya zu herfêda pêbestî (y) yena.

Nê nûmunandê cêrinandî zi name vêsiyo:

nerî
hirê gayê pili
bol vasê wişki
di-rê lazekê xaseki
têyn royê dergî
dî teney çimê kîhoy

makî
hirê hesê girdî
di-rê mangeyê pili
çîhar vilikê wişki
çend keynekê xaseki
hirê layê dergî

Ze kî nê nûmunandî zi asyeno, miyabeyndê namandê nerîyan u makîyandî zew ferqê çiniyo. Wîrdin dima zi affiksa -ê yena. Ew ancina zey nûmunandê verinan, ninandî zi e kî name zu herfêda vengêna qediyeno, miyabeyndê affiks u nameya zu herfêda pêbestî (y) yena.

b) Sîfat:

Ma diha veri vatbî kî genitiwandê sîfatandî unsuro diyên tîm sîfat beno.. Nê unsuri sero zi ma senê ninan vazim:

- E kî name teko:
Name neribo zi, makibo zi sîfatî dima qe zu affiksê zi nîna.
- E kî name vêsiyo:
Name neribo zi, makibo zi sîfatî dima affiksa -î yena.

- E kî sîfat zu herfêda vengêna qediyeno, wexto sîfat affiksa -y gêno.

Çend nûmuney:

Tek

nerî
vergo gird
gayo pîl
vazo wişk
lêzêko xasek
royo derg

maki
hesa gird
mangaya pîl
vilika wişk
keyneka xasek
laya derg

Vêsi

nerî
vergê girdî
gayê pîlî
fekê heray
cîmê kîhoy
lêzekê xasekî

maki
hesê girdî
mangeyê pîlî
rayê heray
dolê kîhoy
keynekê xasekî

D - GENITIWE DERGI

Ne genitiwandî tim zew name wu zew genitiw mahnaya pêzewmbini sideynenê. Diha rastaya ci, zew name wu zew genitiwiya yanê pê het u zew genitiwêdo newe virazenê.

Nûmune:

lêzekê sukda gird
n g

Nê genitiwê dergidî unsuro siftên zew name, yanê "lêzek"o. Unsuro diyên zi zê formêda genitiwi, yanê "suka gird"a.

Bêrê ma bewnim çend nûmunan diha:

keynaya birêrdê Xîdır'i
kîlîdê kêberdê bani
siya koydê Hayîg'i
kavîra dewandê corî
saya sayêrda gird

Nê nûmunanra zi asyeno kî genitiwandê dergandî zi dî unsuri estê: 1) na-me; 2) zew genitiwê neman yan zi sîfatan. No tim u tim winayo, ew çare nêviryeno.

Lavêrê semedê diha rind fahmkerdîsî, e kî ma kîsta şekliya bewniyê genitiwandê dergan, diha rind beno. Yanê, ma vazim kî çî tewr unsuri yan zi ken-cî affikî nê genitiwandî estê? Yan zi unsurandê nê genitiwan miyandî çî tewr zew mûnasêbetê esto? E kî ma bewniyê nê xûsusiyyetan, ma diha nezdî-ra senê nê genitiwan bîsînashim.

Semedê diha nezdîra diyayîşî bêrê ma bewniyê nê nûmunan:

1- (maki -tek) ← saya	sayêrda	gird
2- (maki -vêsi) ← sayê	sayêrda	girdi
3- (neri -tek) ← perê	sayêrda	gird
4- (neri -vêsi) ← perê	sayêrda	girdi
5- (maki -tek) ← siya	locinda	bani
6- (maki -vêsi) ← siyê	locinda	bani
7- (neri -tek) ← koliyê	locinda	bani
8- (neri -vêsi) ← koliyê	locinda	bani

Nê nûmunandî mayê nê xûsusiyyetan vinem:

1- Pêrîko zi zew name wu zew genitiwiya virazyayê.

- 1,2,3,4: name:sa, per
genitiw: sayêra gird
5,6,7,8: name: si, koli
genitiw: locina bani

2- Nûmunandê 1,2,3,4'îdî genitiw zew genitiwê sîfatîyo: saya gird... Lav -
rê 5,6,7,8'îdî genitiw zew genitiwê nameyo: locina bani.

3- "Sayêra gird" ew "locina bani" dî unsuro sîftên virzayo. Diha rastaya
cî, affiksa unsuri bedelyaya. Yanê:

- sayêra gird → sayêrda gird
locina bani → locinda bani

4- Eki mî kelîmaya diyên miyabeynra bivezîm, kelîmeyê sîftên u hirâyêni
zi senê zu formêda genitiwi virazê. Yanê:

- 1- saya gird
2- sayê girdi
3- perê gird
4- perê girdi
5- siya bani
6- siyê bani
7- koliyê bani
8- koliyê bani

Ze kî mara asyeno, bê nûmunedê hirâyêni pêro nûmuney bê qisuriyê. Nû -
munedê hirâyênidîse zu çewteyê esta. Na çewteya zi affiksra yena. Ze kî
mayê zanê, ewe awada genitiwi gerek no name (per) affiksa -o bigiro.
Lavêrê na affiksa rastaya etya xerpiyena wu bena -ê...

Peynida nê nuştîdî affiksanê genitiwê dergî ma senê wina tesnîfkem:

Kelîmaya sîftên:

- a (maki -tek)
-ê (maki -vêsi, neri -maki, neri -vêsi)

Kelîmaya diyên: -da (maki)
-dê (neri)

Kelîmaya hirâyên: -- (sîfat, kelîmaya sîftên tek)
-î (1- sîfat, kelîmaya sîftên vêsi; 2- name, kelîmaya
sîftên tek ew vêsi)

Ilaweyo mûhim:

Ma serdê nê nuştîdî teneyê qalê fonksiyonê genitiwi kerdî. Ew ma dibî
kî semedê nê fonksiyonî, virastîşê genitiwan dî babetî biyê.

Ma no nuştîyê xo nê babetê sîftênî sero rona ew heta etya zi ma qalê nê
virastîşî kerd. Bê virastîşê unsurdê sîftênî, êyê kî heta neka ma va, ê
pêro qandê nê grûpê diyênî zi senê bivazyê. Yanê ferqê nê wîrdina grûbe -
kan, tenya virastîşê unsurdê sîftênîdeyo.

E kî zew genitiw qîsa miyandî beno objekto cıdıbiyaye, objekto cıraamaye, yan zi objekto cısiyaye, wexto unsuro sıftên ya affiksa -dê, yan zi -da gênc. Ew hema vazim kî -dê namedê neri, -da zi namedê maki dîma yena.

Qend nûmune:

Keydê Xıdır'ıdı teva çiniyo.
Vayda çemandı aw nêmanda.
Serbest gildê darra gûna êro.
Kendal sı inidê kasi.
Rindê sı vayda çeman.

QISEYÊ VERÊNI

Arêdayox: *USXAN*

Cayê Vatışi: Dersim

Her ke hero, ju rayê ginenê çamurro.
Her hot azney zone, şıyo verê çem, pêro xo virakerdê.
Her ke hero, dava ver sono.
Herra vato veyve esto, vanda tu danê, vato ya awa, ya koliyê.
Uwo ke qılawuzê xo qılancika, poznê xo cira nêvejîno.
Adiro surra, qatiro hirra biterse.
Awa vengera meterse, awa bê vengera biterse.
Dele ke biye qızane, kûtık peye hot koyura yene.
Qozi metire, çi tîrena bitire.
Çêfê verg roza hewrinêde yeno.
Lüye ke fış kerd, kergî dîma vozenê.
Çeverê kes mecine, kes kî çeverê tu mecino.
Hevalo rind tengede belibeno.
Dimê kûtiki kerdo qaliv, hot serra tepiya veto, onca çowto.
Varcuxe hot ser tij verra manena onca royena.
Azêke terneviye beno çowte.
Rike bivine, meke mevîne.
Va ke qeda meso qusir bêro tu reso.
Qeday sero qeda yeno.
Leyrê mâr bê axu nêbeno.
Kenger koka xo ser royeno.
Kengerra vato "Çe tu kotiyo?" Vato "Ya zoneno."
Lozina bê duna, çewo bê wayır, malo bê şûane nêbeno.
Hard ke hardo, rozê yena lerzeno.
Gûla bê telî nêbena.
Durra vengê dawulu wes yeno.
Dewa ke asena, qılawuz nêwazena.
Kelpiç şıyo dardê kemerrê bervo.
Korrê rost, topalrê raye, kîrrê sane çınayrê.
Leyrê lüye lüye dîma sono, leyre küzi küzi dîma sono.

MERTALİ

Arêdayox: US XAN
Cayê Vatîşî: Dersim

1) Ga qora, dîm perê.	TIFONG
2) Dara mîna qole binde kerdo hole hole.	PÊTAGE
3) Dêkade mî esta, loqlunê xo xo dîma kaskena.	DERJEN
4) Brayêde mî esto, kalekêra mîji keno.	IVRIQ
5) Dêkade mî esta, her roz xo polkena.	SOJ
6) Hirê wayê mî estê, her rozê gincikê jumin oncenê.	ŞEPİ
7) Brayêde mî esto, hata bêçîke qîne mekuyo nêşino.	MAQAS
8) Gayêde mî esto, birnen, sero berven.	PİYAZ
9) Dinara fetelina, yena honde perike ca cêna.	UŞİRE
10) Dêkade mî esta, mezêlê xo eve xo kînena.	DİLAPA
11) Binê hardde lao şîya, şîya kemerde ronesiya, sêrê çeranro ronîştîya.	MAR
12) Qat qat mişte, binê ondalde ronîşte.	NAN
13) Ez ke şîyo aki sona, ez ke vînden a ki vîndena.	ŞİYE
14) Qûtiya mîna tolîke, dîna tede kerda holîke.	RÂDYD
15) İp ip sandîq çip.	TAWUTE
16) Wayê minê sipî dî qorde ronîştîye.	DİZON
17) Merde merde fek akerde	MESKE
18) Qalîkê mîno derede, çapê koreko vêrede.	AREYE
19) Tora lerzena, wele erzena.	PIROZINE
20) Bonêde mî esto, ju uştîne verdera.	SUNGO KUVARİK
21) Herêde mî esta, eve bîr sona zere.	KOÇİKE
22) Kelê mîno kemerde xuroma mirzori verde.	HERDİSE
23) Koy serra asena, je asme rozê vêsena.	TİJİ
24) Suro suro çeqero, usar ke ame reqeno.	BULİSK
25) Merekade mî esta, pîrê şîmerya; adîr ken ver, şîmer vêsena, merek nêvesena.	QILAWUN
26) Wayêda mî esta, gînena kemerro, nêşîkîna, gînena aweke şîkîna.	KAXITE
27) Mangayêda mî esta, awe şîmena, zeredê gukê ki pa şîmena.	LAMBA
28) Brayêde mî esto, soder sonde berven.	HENİ
29) Ponc wayî, pêjuminro hewayî.	BÊÇİKE DEŞT
30) Qayisê mîno qerbeleko, binê hardde feleko.	MAR

A • D E R S İ M ' D İ L E T E Y E N U R O Z A N •
 S O D E R V E R A S A N
 V E R A S O D E R İ P E Y E P E R O Z İ
 T A R İ E B A R İ (S A M A Q I) V E R A S A N D İ M A
 N E D D İ T E S O D E R İ (D E S T A S O D E R İ) S O N D E (S A N D E)
 N İ M E S E W R A D İ M A M İ X R U B E S A N İ
 S E W A N İ M E M İ X R U B E T A R İ T A R İ X A N
 Y O X : U S X A N

XELVETEN

Arêdayox: **U S X A N**

Cayê Vatîqî: Dersim

Ju çeverde tîriye
 Ju çeverde riye
 Son çe tîriye, tîriye wen
 Son çe riye, tîriye wen.

Ju çeverde eskîze
 Ju çeverde aspîze
 Son çe eskîze, eskîze wen
 Son çe aspîze, eskîze wen.

Ju çeverde mîsk
 Ju çeverde tusk
 Son çe mîsk, mîsk wen
 Son çe tusk, tusk wen.

Ju çeverde şîr
 Ju çeverde mir
 Son çe şîr, şîr wen
 Son çe mir, şîr wen.

NAMEYÊ MA

IAZEKÎ

Adır
Ardwan
Asin
Camêrd
Dersim
Xidir
Kendal
Rayher
Roz
Serbest
Seydwan
Seyid Riza
Şêx Said
Usxan
Viro
Virsik
Zîfêr
Zilfi
Zilkif
Elîşer

KEYNEKÎ

Altun
Aşmi
Besê
Bewran
Dersima
Gül
Gûlden
Xanim
Xatun
Xezal
Hewa
Korca
Rindê
Rozda
Siltan
Tişi
Werdeg
Verçem
Zelal
Zilfi

*Na qûncdo herg amordî
dewamkero.*

WELATÊ MA

HESE

Taş welatê xode
Çêş xade
Verê lozina xode
roniste.

Yê ma, çêş ma
pošta madero,
welatê ma
zerê madero.

Nirê sari ki
vilê madero,
kata şime
tey beme!

ZEREJ

U

LUWA

Arêdayox: *Terry Lynn TODD*
Cayê Vatîşî: Sewreg. (Mersel, Almanya'ya
Federal'di qeydbiya.)

Wext: 1983-1985

Iu rojê gema veyşan bena. Bol geyrena, teva nêvinena. Şina cay,
winyena zerejê vijyay sıyer ser oyo waneno. Vana, "Bira zerej,"
vana, "Tı vijyay sıyer ser, tiyê wananê." vana. "Rojo dano to çı-
manro, çime to tewenê." vana. "Çımanê xû biye bûwanê da weşo." O
çımanê xû xeno, lı zereji tepêşena. Zerej vano, "Way lu, fekê xû
akı." A fekê xû akena, zerej perreno.

HECİ İSKENDER AXA

Arêdayox: M. ÇERMUG

Vatox: RAYBER

Cayê Vatîşî: Dormareyê Çermug u Sewreg
(Mersel, Almanya'ya Federel'da
qeydbiya.)

Wext: 1987

Zewê xorê cîr kerdê. Zew cîrê sî cîr kerd fîna. Hend wînya şano. Lu
ame.
Va, "Bray mî..." va, "torê qüwetbo!"
Va, "Xeyr ame sîlamet."
Sîhatê lu mend, nêşî. Dî sîhatî mend, nêşî. Merdeki va, "Nîka..." va,
"tiyê çî nêşnê luwo?"
Va, "Namey mî lu niyo." va. "Namey mî Hecî İskender Axa'yo." va. "Na-
mey mî Hecî İskender Axa'yo."
"Ey..." va, "tiyê se vanê?"
Va, "Ez..." va, "No teyr u turo, luwê nê wertanê..." va, "pêro mayetdê
mîdê." va. "Ez axay pêrina!" va.
"Ey..." va, "tiyê se vanê?"
Va, "Ezo vana kî, tî çîçirê na rîştiya xo kenê xo mîl, fîna benê keye?
Rîştiya xo tiya ron!" va. "Ezo vana kî na rîştiya xo tiya ron!"
Va, "Nê nêî..." va, "Heyra, şîyîlegeya to mirê lazîm niya." va. "Heywani
meywani... Posteyo..." va, "benê..." va. "Ez bena rezîl şewrara." va.
"Nêî" va. "Tîdo etya ronê!.. Yawo!..." va, "Tî ron kî..." va, "teva bî
rîştîda to kî..." va, "namey mî Hecî İskender Axa'yo..." va. "Qûla mîna
felan cadî..." va, "yenê qûlda mî ver."
Ney rîştî wîzara girot u berd. Berd, namey cîrêda ey Hecî İskender
Axa'yî zî Pirnewîsta. Va, "Mîn u Pirnewîsta mî bîkoçê, pa mîrdîbê." va. Gî-
rot, berd qûlda xodî va "Pirnewîst, a mî torê ard."
Şewra merdeki ga, herê xo barkerd... Zew hero, zew gayo... Wîrdnana
cîr keno. Hükme mîrdîmî çîniyo; eger dî gay xorê bîherîno. Xorê her keno
tayê gay, cîta xo pa keno... Ame şewra, rîştî çîniya.
Şî, va, "Bray mî Hecî İskender Axa, to mîdî qeşmîrey kerdî, kûsat ker-
do." va. "To rîştîya mî berda."
Va, "Hele bew o fekî!..." va. "Qebraxî!..." va. "Yeno, İskender Axa'yî
vano, to rîştîya mî tirawîta!" va. "Sîktîrî!..." Tahzîl u awîrê da mîrdeki.
Merdek ame keye. Va, "Ez se kera?"
Çîhar panz rojî her u gaya varîkerdî.
Herî va kî, va, "Gayo zer..." va, "noyo çî ma êcêb cîr nêkeno?" va.
"Ma rîhat kerdî..." va. Va, "Rozo wîna hera zî esto qe!..."
Va, "Bray mî, ez nêzana..." va, "O luyo kî a roj ame ewja..." va, "ey
rîştî tirawîta."
Herî va kî, va, "Wa heta şewra wa cew u îşkîzî mîdo..." va, "Ez şîna
rîştîya cî ana."

Cew u işkiziya mirdi day heri. Her masa wu sî fekdê qûlda luya awna kîsta kewt. E'!... Xo da merdayin, xo lingê xora qamet kerdî.

Na Pirnewist werişt şew mîzi bikero. Destê xo çarnay... Betaleyêno qûl feko. Wina destê xo rona, pencê xo rona, pîrnîka xo bîra berd ard, kî her merdeyo. No koşe, o koşe, wina di -rê gazi bî pîro; heri xo nêluna. Şî, rîhat kewt ca. Kewt ca, panz deqey des deqey mend. Va, "Heci İskender Axa!..." va, "mî emşo hewnê di."

Va, "Hewnê to xeyrbo."

Va, "Mî diii..." va, "herêndo qûrriye amebî, fekdê kêberdê maya kewtbi. Naley zi lingandê cî bîra vîrsayê." va. Va, "Ma werden u dori kerdî pîri." va. "İmbazê ma zi ame, xorê tey este mestey berdi."

Va, "Hele vînd, ez finê werza..." va, "Belkî zi belkî..."

Va, "İa!..." va, "Hewno hewno..." va. "Zura..." va. "Ma hewn rast beno?" va. "Kes kewn bîvîno, rastbo..."

Va, "Nê nê!... Vînd e finê bewna!"

Şî... Dest bîra... Va, "Bînê bandê pêrdê Pirnewist'da mî masto..." va, "serê bandê Pirnewist'da mî masto..." va, "hewno kî Pirnewist diyo, bîra rastî!"

No koşe, o koşe, gazi beno heriro... No koşe, o koşe... Her nêlîweno.

Va, "Mîrê rîştî biya!" va. "Ma rîştî çekerê ney mîl." Ew va, "Ez girêda..." Ew va, "Banca." va. "Tî zi mîper, bancî!"

Ney rîştî kerd heri mîl. Mezbut rîştî mîldê ciya girêdê. Miyanedê xo -ya girêdê.

"Dî!..." va, "Tî mî banc, ez zi ey banca!"

Ma her êrra luweno? Her yeno se kilo. Ney seni kî dîha temam girwey heri nêqedîna, zirriyê günê heriro... Her rema. Zîrr u zîrr!... Îeta keye nêvînderd.

Çîniya ciya veyndana, vana kî, vana, "Heci İskender Axa!..." vana, "Lînganê xo êrdşan..." vana, "wa rîştî bîvîsiyo kî tî nêşrê!..." vana.

O veyndano, vano, "Pirnewist'a..." vano, "hewnpîsa!... Hewnê to pîso!..." vano.

Va, va, "Heci İskender Axa..." va, "mî sond wendo..." va. "Edo to postekera."

Berd merdeki, postekerd. Tîyara, tikaya sur vera Pirnewist, va, "Şo!..."

Çîhar panz rozi Heci İskender Axa çîniyo. Pirnewist finê vîzyê banî ser; eger jêwêdo kûrkosuro... Veri sîpebî, neka zi kûrkosuro da... Tikaya sîra... Tikaya sîra...

Veynda, va, "Kûrkosoro!..." Kirdasî ewza veynda, va, "Kûrkosoro!... Kûrkosoro!..." "Qe te sîpiye me nediye?"

"Go mîd borna hevê teniye! Pirnewist'a xawnpîs!... Bî kûrkosîpiye te ezim, kûrkosorê te ezim!..."

Ame... Dî -rê rozi ewja boy kewt de, merd. Merd... Perey cî wu est wuja. Qıymetê cî nêmend. Ya...

HESENEK

Arêdayox: *Peter LERCH*

Wext: 1958

Cayki bî çînêbî. Hirye beray bî. Namey beray kîci Hesenek, namey beray miyanênî Qasim, namey beray pîlî Şaban. Çide yîne çînêbe, hirye waşturi xo bî. Hesenek va berar yêni:

"Werzi, ma enoe melmeketra veci. Ma şêri xori yewna aşîret, ma xori kar bikeri, pey dabaray ma bibe."

Enie hirye heme weristi şî, veciyay serî yew koy. Awnay deştê, asêni pêro xalea.

Hesenek'i va berar yêni:

"Warzi, ma şêri xaley ena deştê bîçîni. Helbet wayêri eniye xale estu, mari yew hawle bikeru."

Eniye beray weriştî şî, neyay xaleya. Xale çîna dî roci.

Hesenek ewna yew duma. Aw duma dêwbû. Vecaw awçara, weynda, va ke:

"Şûma kawi xale me çînêni? Ez nekay ameya, serey şûma hirye hemine wena."

Hesenek'i va berar yêni:

"Metersî, awe ke estu, awe dew ma het, mara vanu, "Şûma kawi enoe xale me çîneni?", şûma çaw vengî xo mekiri. Ez cebabî dêwi dana."

Xale çîna. Ewnay ke dêw ame. Dêwi va:

"Şûma çî çikarey, şûma namey me nêşawutu?" Ez ke esta ez dew, ez ne-
kay serey şûma hirye hemine wena!"

Hesenek'i va:

"Efendim, izmî me bide, ez torê yew laqardi vaca."

Dêwi va:

"Iaci me, de vaci."

Hesenek'i va:

"Ma hirye hemine beray cîey. Ma amey, enoe xaley ma etya di. Ma neyay pa, çîna. Va, helbet wayêri eni xali estu, helbet mari yew hawlê kenu..."

Dêwi va Hesenek'ira:

"Iaci me, âferim, bîçîne."

Dêw vînerî Hesenek'i het. Hesenek'ira va:

"Iaci me, te vasturay xo bide me. Ez hêlye xale çînena. Tî gamyê ro-
se, asanbe."

Dêwi çîna. Qasim u Şaban, hirye hemine xale çîna heta nemacî yêrî.

Dêw werişt, yew kaxit nuşt, da Hesenek'ira. Va ke:

"Enoe rayer bigi sue. Bawni seri aye koy. Qonaxi me ha aye koyu. Ce-niya me, hirye keynay me ha qonaxde ronıştey. Kaxit bere, bide cenıyay me. Ya zana."

Hesenek'i kaxit gerawt, kawta rayer, sı. Dı seāti sı, kaxit akerd, wend. Awna ke, dēwi kaxiti nušto, "E ke enoe merdüm enie kaxiti anu keye, miri serey enie merdümü tirake, miri piyaw pawje, serey enie merdümü miri pilaw verke, biersaw miri, ez wena." Hesenek'i kaxit dırna, eşt. Yewna kaxit nušto, "E ke enoe merdüm enoe kaxit anu keye, gay bueri pilaw verke, emšo Hesenek wa keynay mina pile het raku, seba miri ena pilaw biaru."

Hesenek da kaxit cenıyay dēwi.

Cenıyay dēwi kaxit girawt, akerd, wend. E ke dēwi tede nušto, gay bueri wa pilaw verku, bidu Hesenek'ıra, Hesenek emšo wa keynay pile het raku, seba ena pilaw biaru.

Cenıyay dēwi gay buer sere birna, Goştı gay bueri kerd pilaw ver, da Hesenek'ıra. Hesenek'i ena pilaw girawt sı, berd dewirê. Dew ewna, Hesenek yenu. Hesenek'i ena pilaw berd, da dēwi. Dēwi gerowt, wa Hesenek'ıra:

"Me kaxit ana nēnuştbe. Ena keynay kütiki senie enoe nan hadre kerdü, dau tu, tu enoe nan mirê ardu. Mı ena kaxit nēnuştbe. E ke miri Hesenek'i sere birne, goştê Hesenek'i miri pilaw verke, biersaw miri."

Hesenek'i dēwira va ke:

"Ena gelanke te şueni şue, e ke nēşueni ez şuena. Ena gelanke serey min tirakena, tueri kena pilaw ver, pawcena, ana."

Dēwi Hesenek'ıra va ke:

"İacê mı, te vengı xo meke. Ez nekay nuşena, dana tue. Bigi, su, bide cenıyay me. Ena gelanke ek te amey ez hema şuena."

Hesenek'i va ke:

"Rind benu, efendım."

Dēwi yew kaxit nušto: "Ena gelanke çımanı Hesenek'i miri lawani Hese-nek'i tirake, kebabke, pawje, miri biersaw. Ek ena gelanke enoe merdüm sax ame mı het, ez hawna yena sere, destani, lingani tue, keynay kütiki, tirakena, to bena seri hawt rayeran verdana!"

Dēw werişt, kaxit nušto, da Hesenek'ıra.

Hesenek'i gerawt. Dı seāt sı, kaxit akerd. Kaxit wend. Awna, e ke dēwi kaxiti nušto, e ke ena gelanke miri çımanı, lawwani Hesenek'i tirake, miri kebabke, biersaw. Ena gelanke enoe merdüm e ke weş ame mı het, ez ena gelanke yena keye, serey, lingani, destani tu, keynay kütiki, tira ke-na, tu bena serê hawt rayeran verdana, çaw torê wayerey nêkenu...

Hesenek'i kaxit dırna, eşt. Yewna kaxit nušto, "E ke miri ena gelanke gay suri sere birne, miri kebabke, pawje, na pilaw miri biersaw. Emšo Hesenek keynay mina kici hete raku, seba na pilaw bigu, biaru."

Hesenek'i kaxit berd, da cenıyay dēwi. Cenıyay dēwi kaxit wendi, e kaxit tede nušto: "Miri gay suri sere birne, goştı gay suri kebabke, pawce, biersaw. Emšo Hesenek wa keynay mina kici hete raku. Seba miri na pilaw kebab biaru."

Cenıyay dēwi gay sur sere birna. Goştê gay suri kerd kebab.

Hesenek aya şaw keynay kici hete rakawt, kēf sefa kerd het a seba. Seba werişt, sı heremi dēwi. Va cenıyay dēwira:

"Çi bide, ez bena dewirê."

Cenıyay dēwi werişte. Çi da Hesenek'i. Va ke:

"Mı vera şılamı dēwike. Vaci ke, Hey teres, to key mı xerabna!"

Hesenek werişt, wa cenıyay dēwira:

"Ena şa me xatirdê to ez haşuena."

Cenıyay dēwi va ke:

"Tı xeyr amey. Torê oxırbu!"

Hesenek'i va ke:

"Berxodarbê, Alah tora razıbo!"

Hesenek'i çı girawt, berd, da dēwi.

Dēw nan girawt, hêrs bı, nan uca rona, werişt sı keye.

Hesenek'i va ke:

"Beray, mi key dêwi xerabnawo, warzê ma xorê etiyara şiyeri!"
 Beray Hesenek'i weriştî. Hesenek kawt berara ver, şî.
 Çîher roci dêw ame geyra, Hesenek nêdi.
 Hesenek şî xorê yew sahrastan. Beray xo berdi, çarşu. Va ke beraranê
 xora, "Xorê kancaw ke keyfê şûma wazeno şiyerê."
 Beray Hesenek'i Qasim'i Hesenek'ira va ke:
 "Bera, tî qawî mî etya verdanê."
 Beray Hesenek'i Şaban berma.
 Hesenek'i va ke:
 "Bera tî qawî bermenî? Alah kerimo."
 Beray Hesenek'i Qasim'i Hesenek'ira va ke:
 "Tî qawî ma wîrdîna etya verdanê? La ma xori sekî? Cau xeribu. Cay ma
 çîno. Çaw neverdanu, ma şiyerî keye. Cay ma çînu."
 Hesenek'i va ke:
 "Şiyerî xori yew axay hête xîzmet bikerî."
 Hesenek'i beray xo Qasim berd yew qayfeçî hête verda.
 Hesenek'i va ke qayfeçîra:
 "Axa, enoe beray mino. Namey cay Qasim'o. Wa torî xîzmet bikeru."
 Qayfeçî Hesenek'ira va ke:
 "Lacê mî, beray to destra çî gure yeno?"
 Hesenek'i qayfeçîra go ke:
 "Axa, tî çê gûrewo ke vacî beray mî destra yenu."
 Qayfeçî va:
 "Peki lacê mî."
 Hesenek'i wîca beray xo verda, ame çarşu. Geyra, beray Şaban nêdi.
 Hesenek yew aşme geyra. Beray xo yew zîndande di. Beray xo Şaban'ira
 va ke:
 "Bera, kami tî ardê bîstê enoe zeyndan?"
 Şaban'i va ke Hesenek'ira:
 "Dêwi... Ez şîya xori desmaç bîkera. Dêwi ez diyan, ez girawta, arda,
 bîsta enoe zîndan."
 Hesenek'i beray xo Şaban berd hemam. Sabunkerd, şît, temîzkerd. Beray
 xo Şaban hemamra vet, gûrewt, berd teslîme qabasbaşîra. Va ke:
 "Enoe beray me emanetey tobu."
 Qabasbaşî Hesenek'ira va ke:
 "Egit, tî şera sonî?"
 Hesenek'i va ke qabasbaşîra:
 "Heyfe xo dêwîra şêna."
 Qabasbaşî Hesenek'ira va ke:
 "Egit, tî şonî. Ez çîraxey dêwîya. Yew şîmşêrî dêwî estu. ha kalandî
 altînenêde ha qulavî miyandê. Çaw ke dew rakono, ha şînî serî dêwîde,
 şîmşêrî dêwî bîgî, biye. Berî verde, kîştî raştîdî yew şebake esta. Şo a-
 ya şebakedî vîndî. Dew key ke ame zere, şîmşêrî dêwî bîgî xo dest, ke
 serêy dêwî ame bera zere, yew şîmşêr pîrode, serêy dêwî tîrake. Gînenî è-
 ro. Serêy dêwîde zuen esto, qalî kenu. Tora vanu: "Yewna pîrode!" Tî vacî
 ke, "Ez henî yewnay pîra nêdana. Qawli camêrdan yew."
 Hesenek werişt, şî qonaxî dêwî geyra. Cay dêwî di. Bînî balşnay dêwîra
 şîmşîrî dêwî girawt. Ame verê berî. Awna kîştî raştîdî yew şebake esta.
 Şî, ena şebakede vînert. Dew ame. Hesenek'i şîmşêr kerd xo dest. Dew ame,
 serî xo bera ard zere. Hesenek'i yew şîmşêr da pîrode. Serêy dêwî tîrakerd.
 Dêw gîna èro.
 Dêwî va ke Hesenek'ira:
 "Yewnay pîrode!"
 Hesenek'i va ke dêwîra:
 "Qawli camêrdan yewo."
 Dêw merd. Hesenek werişt, leşay dêwî berde eyşte zîndan. Geyra, şî key
 dêwî. Keynay dêwîye kîcî girawte, mara kerde xori. Şî geyra beray xo Qa-
 sim, Şaban di. Gîrewte, ardî key dêwî. Keyna pile day beray xo Şaban'i.
 Keynay miyanene day beray xo Qasim'i. Roniştî, xori kêyf sefa kerde, vî-
 nert.

ROZE AMÊ BIYE NEJDÎ

HESE

Ma
dost u dismenê xo
endi
naskeme.

Welatê xora,
zonê xora
zof
haskeme.

Dismeni
çêê ma rızno,
ma serre
text vırazno.

Ma destê xo
dame zumın,
pola dismende cême
koyıra koy
kaskeme.

Roze amê
biye nejdî.
Saltanatê dismeni
dêd dame,
textê deyî rızname,
yê xo vırazeme.

Welatê xo,
isonê xo,
zonê xo
heşîrenra
xelesneme.

Lozına xode
adîrê xo vêsneme.
Adîrê xode
pêsarê xo pêsneme.
Keme çiv, keme vıla,
eve nan u sola xo
çor kosê dinare
selamê xo rusneme.

Selamê xoyo way u brayen,
Selamê xoyo haştîyen...

ZEREYÊ ÇIMANDÊ VEYŞANAN

Nazım HİKMET

Türkiye Çarnayox: KENDAL

Di-rê hebi nê
panz hebi
des hebi nê
hîris milyoni
veyşani
ê mayê

Ê
ê mayê!
Ma
ê inan!
Koyî
ê dengîzî!
Denîz
ê koyan!

Di-rê hebi nê
panz hebi
des hebi nê
30.000.000
30.000.000!

Veyşani biyê rêz veyşani!
Ne camêrd, nê cenî, ne laz, ne keyna
gidi merezin
çewt mewt gîlandê xoya
darê çewt mewti!
Ne camêrd, ne cenî, ne laz, ne keyna
veyşani biyê rêz veyşani!

Nê!...
leleyê geyrayeyê
ê herandê
wiskanê!

Tayni
danê
saqandê xoyê estan u
zew pizeyêdo masaye
çarnenê!

Tayni
poste... poste...
tenya
çimê ciyê
berqiyenê

Durira
tujiya ciya siyaya
ca bi ca bena derg u şina damar
zey zew mexo seregirdê nali
zereyê çiman,
zereyê çiman!

Hele nê
hele ninandî wîni zew siziyê esto kî,
nê
wîni weynenê kî!
Tewa ma girda!
gird!
gird!

Lêvrê
Diha sila nêsenê bêro imandê ma!
Sêney ma bî asin,
çim kî tewa ma
30.000.000
zereyê çiman!
zereyê çiman!

AYRE BIGI
AYRE BIWAN
AYRE BIROŞ

MEM'O FEQÎR

M. ÇERMUG

Xortîbî
Zimbêlê cî newke terkyaybî
Feqîrbî
Bê pere wu bê prênbî
Zu waştîyekêda cî bî
Bol xasekî
Mem kar geyrayê
Şefaqê vijîyayê
Şandî ameyê
Çayêdî kar çînêbî
Soyîndî
Eyrê zî
Raya Adna asyê
Ey nêwastê kî
May, piy, bra
Wastêrda xora abîryo
Adna durîbî
Raya cî bol dergî
Peyser amayîşê cî zî
Ya bîbî yan nêbî.

Rozê hewnra werîşt
Çantey xo kerd xo qola
Temafîl
Pîrbî
Cînî, camêrd, qeç u gul
Nêsayê xo bîlonê çayê
Ew wîna
Temafîlî kewtî ray
Çîmandê Mem'îra herî ameyê
Welatra durîkewtîş
Çîrê çetîn ameyê
Dest şana hetê dewa

Dest şana
Marda xorê
Pêrdê xorê
Ew wastîda xorê
Soyîndî
Resay Adna.

Mem'î tîm u tîm xeyal kerdê
Eydo perey arêdayî
Ew wastîda xoya bîzewziyayê
Herg şefaq
No xeyala başley kari kerdê
Zey adîrî
Peme arêdayê.

Adna bol germbi
 Germê ci zi nekmeyinbi
 Rozê
 Germdê dîhirdi
 Mem bol êdizyabi
 Daldedê zu darsê bî derg
 Çimê xo giroti
 Wini şî hewna
 Hewndi
 Waştîya xo di
 Koyan u deştan
 Êw dar u berdê ciya
 Welato xasek di.

Gûv gûva teyaran amcyê
 Darî çekerê peman ser
 Mem'ê fiqari nêsa
 Fina çimanê xo akero
 Mem çinêbî diha
 Mem merdbî.

Wax Mem'o feqir wax
 Wax bra Mem wax
 E kî
 No dem u dewran wina şîro
 Diha bol MEM'i,
 CIM'i,
 KENDAL'i
 to dima yenê!...

Zalimêno, xoyinêno
 Sîmayê mara çiçi wazenê
 Herg roz u herg siât
 Sîmayê marê taha kenê
 Danê ma serero
 Welatê ma talan kenê.

ZALIMÊNO

Zalimêno, xoyinêno
 Sîmayê lingandê xoyê pisana
 Êrdanê ma paykenê
 Boştanandê mara
 Vilikanê ma cîkenê
 Sîmayê cîkenê
 Eyê fina benê
 Şîma çî hend biçînê
 Êdê diha vîsî bibê
 Nay hîzanê!

Zalimêno, xayinêno
 Nodê sîmarê nîmano
 Kêf u dewranê simado
 Tîm wîna nêşîro
 Dewîj u karkeridê
 Rozê sîmara
 Hesabê heme çî
 Perskerê!

M. ÇERMUG

MEMİŞ XAZÎ

Arêdayox: Oskar MANN
Cayê Vatîşî: Kor
Wext: 1906

MEMİŞ XAZÎ zew esqiyayêdo menşuro.
1870'andî dormaredê Palu'dî hûkûm kerd.

Serê xela mergi, binê xela mergi
Iacê Memîş Xazî cêro yenni se vergi.

Serê xelan kero siyao, binê xela kero siyao
Memîş Xazî qola qola tede hawiliyao.

Serê xelan kero teng, binê xela kero teng
Vanê, tîfêngê Memîş Xazî teqiyao, nêdano vengo.

Serê xela dîşê (doşê) dergi, binê xelan dîşê dergi
Gûle gîraw Memîş Xazî cay mergi.

Serê xelan şalincêro, binê xela şalincêro
Vanê, darbê Memîş Xazî xîncêro.

Serê xela dîşî, binê xela dîşî
Memîş Xazî curdî yenno sê (se) heşî.
Vani, gûley gîraw Memîş Xazî pay gûşî.

Serê Xela gawrîko, binê xelan gawrîko
Memîş Xazî vano, Mî mekişên, mişguneko!

HEMÊ HACÎ

Hemê Hacı şekero
Kûfteyî pîrî dekeno
Fîşqî herî buykeno
Pîzeyê xo vilêneno
Koyan sera geyreno
Seydê arwêşan keno
Awîdî masey tepêşeno
Tîrşê qiloxiran weno
Bêhdî zîrtîkî çekeno
Lejê dewan tîrakeno
Şîno koşeyêdî roşeno
Kîstena merdiman paweno
Însanan mîyandî fêsatay keno
Însanan vera pê dano
Bêhdî qilwela waneno
Yaxerdî çîronîkan vera vindeno
Tîzbeyê newa wu new anceno
Xo bê kes u sofî hesîbneno
Hemê Hacı şekero
Kûfteyî pîrî dekeno
Vay vera toz qilayneno.

Arêdayox: Koyo BERZ
Cayê Vatîşî: Sewreg

(*) Na merselek, ma ARMANC, amor 71'ra girota... ARMANC.
Xwedî: Yekitiya Karkerên Demokratên Kurd îstanê.

HEWA BAWA'Y

Vatox: Zil'o QIZ

HEWA SEY RIZA'YA...
LAE SEY RIZA'Y BAWA'YA...
QIRXU DA KIŞTENE...

Vaji vaji cencena to Bava'y sero vaji
Dı vaji vaji cencena Bava'yê xo sero vaji
Bava'yê mî astor biyo şîyo
Astor biyo şîyo Xozat'o dî vêsaye
Biko di rê serî ceno pasayêna, beglerêna yê Kirmanci
Cinaza vîştewre wu zamay nayê tê dima
Kerte Borizu serde anê
Cinaza vîştewre wu zamay nayê tê dima biko
Kerte Borizu serde anê
Şêx Hesen'ê mira vazê
Layê mî awa kî tî vana yendî niya
Bê'mezela Bava'y sero tarix u nûmre kîstena layê mî yazmîşke
Ez ve xo dest komete virajî
Bava meberve dîna heqîde meraqê Şêx Hesenun'o Dersim'i Bava yê tovi
Yendî herkes benê sa merdena mirê biyê rajî
Bava'yê mirê meraq nêbo
Mî layê xo sero roz cemê şînede qewga guretede
Şîna vêsayiyede kerdê melule ax biko çilao fenero qajî
Dîna alem ke mirê vazo
Derdê mî girano
Bava'yê xo sero dana pêro
Yê mî no mêrde Qirxîzi hata az we ajî

(*) Na hewa, AYDIN u CANO'ya zu qesetra qeydkerd.

Ax leme Ala'y iin vaz  ala monene bieri worte aurun    x Hesenun'o
 Dersim'ro  eri koti dinade bivine payi  n  laji
 Hala b  y  mino nelerune haqi
 Ax Bava'y  mino n  hekmete
 Hala b  y  mino zeva haq  biko mino na hekmete
 Ewro pusla unta tira n adan 
 Va ke cinaza vi tewri wu zamay nay  t  dima
 Diare kerte Rorizu serde vete
 Ax Bava'y  m  dinalixa seytimalade kistene niyo
 Biko tesela piy  toy  kokimi kote
   x Hesen'  mira vaz 
 Lay  m  awa ke t  vana yendi a niya
 B  mezala Bava'y sero orance hews u komete
 Bavo meraq meke na qesa qe ul n keno
 Na dinade Mehemed'  homete
 Bava'y  xo sero vazo ke ez p rodi biko dinade
 Na derd u efkari mid  n r ve axrete
 M  va h f  Sultan Sil man'  xo serd biana xo ceno
 Ni te ro po tiya m   or teney Dersim'o ax xayina a dewlete
 Wusar nawo amo sili voren 
 Bava'y  m  la er ama derey kerd    ni
 L ceri  inade Sultan Sil man'  m  derey kerd    ni
  ila monen  bieri wortey aurun    ri
 Ala'y iin gese  b keri koti hemsali Bava'y   reni ez biv ni
 Bavo meraq meke
 Dina seytimalide m  xo vira b ke
 Tim laz  camerdu miren 
 Mira tepi a biwaze we i a Bray  m    x Hesen'i
  ina m ras  c r  m  gavano
  ina m ras b mano Sultan Sil man'  m  gavano
 Van n van Bava vay   erini a xodero
 Go  ra m  n n no
 M  va, "Lay  m  go  ra mine,  ona koti?"
 Linga xora  ey m rdey Qorxizi mefi!"
 M rde Qorxo dismeno kano, h f  xo ke ir  n verdano
 Sera ke Mamed Axa
 Lay  Sul  Suri dest  Bava mira biyo dirvetino
 O te xo dirvetun  xora ante
 Dismalode  ir de biko
 Cay  xo sero qonaxde viste darde
 Su ve su naleno c ro dirvetune xode n dano
 Bava'y  m  ez naleno h ta roza merdene to sero dano p ro
 Belka peyniyede cinika vi a marey mide n mano
 Se wu zu laz ke b ro
 Bava'y  m  Sultan Sil man'o.

Na mersel lazê Dede Muharrem'i
va. ADIL DURAN'i nust v resmê
ci virastî... Çimeyê ci ZIL-
Fî'yo... Merseldi hewnê Dede
Muharrem'i yeno vatîş...

Na mersel lazê Dede Muharrem'i
va. ADİL DURAN'i nuşt v resmê
ci virasti... Çimeyê ci ZIL-
Fî'yo... Merseldi hewnê Dede
Muharrem'i yeno vatiş...

BAHĖ SOLIXĖ

QALĖ PERAN MEK! Ė
NĖSĖNĖ KARĖ TO RAŠTERĖ.
Ė KOKRA XĖRĖPĖNĖ.
NA SUKDI NAMĖYĖ CI ZĖ
QE NĖVAZYĖNO.

HOMA BIDO NA SUKDI MI
QEBULKĖNĖ. MERDIMŲ BĖ PERGĖ
ĖMIR RAVĖRĖNO... NEKA
XORĖ TENGYĖ ZĖ SUK
BIGĖYRA.

ZAVĖ EY ŖIMA GĖYRĖNĖ...

TIYĖ WINA
SINĖ KOTĖ
XĖRĖB?

EZO SUK
GĖYRĖNA.

Dewamê ci esto...

F İ H R İ S T

A m o r : 1 - 1 2

Amor	Nušte	Nuštox	Çarnayox	Arêdayox
1	Çıkarken Elâfba O Merdım Çığırê Weynayê Mira Lazêko Arwêşın Tık u Tenya Deyr Xoca Nesreddin'ira Zu Meselê Zey Kerem'i	E. Pamukcu E. Pamukcu E. Pamukcu E. Neruda E. Pamukcu N. Hikmet	E. Pamukcu E. Pamukcu	O. Mann E. Pamukcu
2	Dil ve Sözcükler Genus Heqê Xırxızı Meberve Çinyo Xoca Nesreddin'ira Zu Meselê Abıryayış	E. Pamukcu E. Pamukcu M. Emin C. Suasnavar Lorca	E. Pamukcu E. Pamukcu	O. Mann E. Pamukcu
3	Biz Birkaç Söz Numerus Temel Sözcüklerle ilgili Küçük Bir Araştırma Hersê Çımunê Mı Çımırê Çım Dındanirê Dından Deyr Lu wu Hesa Ser u Çımandê Mı Ser	E. Pamukcu E. Pamukcu M. Emin E. Gökçe E. Gökçe	E. Pamukcu E. Pamukcu	O. Mann O. Mann
4	Bir Bildiri Alfabe Üzerine Werbıyayış Bındo Wesaro ki Nino Derdê Mı Zerêdı Diyarbakır'ı Xopano Wına zi Vazyeno Niniya Edilêş Pıt	E. Pamukcu M. Çermug E. Gökçe M. Emin V. Huidorbo E. Pamukcu A. Arif	E. Pamukcu E. Pamukcu Piraniş	
5	Söyleşi. Gramer Çalışmalarımız Üzerine; Bir Düzeltme; Tekrar - lıyoruz Dımlide Şahıs Zamirlerine Giris. 1. Waye Bênamus Çı Art Brêrdê Xo Gere Pene Merdek u Papaxana Wına zi Vazyeno Ray	E. Pamukcu E. Pamukcu A. Weysel	Piraniş	O. Mann M. N. Dersimi
6	Ma Xo Bı Xorê. Dımlı'ya Nameyê "Qawram"an; Herg Meng Herg Keyirê Zu Ayre, Herg Ayre 32 sayfe; Ancina Elâfba Ser; İmbazanrê Sılam Dımlide Şahıs Zamirlerine Giris. 2.	E. Pamukcu		

- Ziwanê Bê Nûstîş Hêgayo Bê
Ramitîşî Mêneno E. Pamukcu
Lawîka Xidê Alê isme Zilfi
Keynay Remi A. Dîlêr
Zu Sewêda Qelîs u Duzenbazra E. Gökçe E. Pamukcu
Bîzêko kî Xorê Mîsabi kî
Biamoro Beta Des A. Freysen E. Pamukcu
Zew Dîyalox
Çend Qawrami
Wina zî Vazyeno
Tew Veyvîke Zilfi
-
- 7 Yılmaz Güney
Ma Xo Bî Xorê. Zu Beyannameyê;
Çend Mektubî; Demograsiyê
Siyasetandê Ma
Dîmlîde "Riyayîş" in Yazılışı
Dîmlîde Şahis Zämîrlerine
Giriş. 3. E. Pamukcu
Mersela Iazekê Hemedî M. Emin
Ele Zilfi
Inêkê Axîrmalî A. Dîlêr
Hîrê Mektubî
Wina zî Vazyeno
Deyra Brayîn M. Çermug
-
- 8 Ma Xo Bî Xorê. Raya Ayre'y;
Majdaynî... Dersxaneyê Dîmlî
Abîya; Herg Meng Herg Keyirê
Zu Ayre, Herg Ayre 32 Sayfe
Dîmlîde Olumsuzluk
Dîmlîde Şahis Zämîrlerine
Giriş. 4. E. Pamukcu
Qazey Anrut Y. Güney Pîranîj
Smaylek M. Çermug
Xagu Vera (Nervê Kore) Zilfi
Xidîr Fîrat
Ayre M. Elişan
Narê
Xasêko, Gano, Zerezo M. Çermug
Zew Kitab. Gramerê Dîmlî
Wina zî Vazyeno
Roa Ma Çepa Zilfi
-
- 9 Ma Xo Bî Xorê. Dersxaneyê Dîmlî;
Ziwanê Xoya; Zu Qüncêda Newî;
Tî Xeyr Ameyê Adil Duran
Affîksê Weziyetdê Namey
Nameyê Xüsusi
Kelîmeyê Mayê kî Tîrkî Miyandî. E. Pamukcu
Smaylek M. Çermug
Çend Merseli T. L. Todd
Deyra Qiloncu M. Elişan
Brayê Mî Dostanê Xû Sinasneno. M. Elişan
Ziwan Ardwan
Malûmîsanîjî Va kî M. Elişan
Suka Rizay A. Duran
Dame Pêro Zilfi
-
- 10 Ma Xo Bî Xorê. Zew Roportajê;
Zu Beyannameyê
Arêdayîşê İstanîk P. N. Boratav E. Pamukcu
Vîzîk u İdiye
Smaylek
Miftî wu Qadî
Mersela Mî Ardwan
- Usxan
M. Çermug
T. L. Todd

Nerhaci
Deyra leji
Serbestey
Ma Çor Brayime
Qe Meters
Marê Ne Sono Ne Sodero
E ki Ma Nêwazim
Sewdin'lo
Terry Lynn Todd'i Va ki

M. Elişan
Elişer
M. Elişan
Usxan
M. Çermug
Hese
Ardwan

M. Elişan

E. Persson
E. Pamukcu

Z. Qız

Suka Rizay
Zu Peyannameyê
Zew Reportajê
Fotografê ke Na Dêra

A. Duran

Usxan

- 11 Newroz
Ez Xora Perskon
Nustigê Namandê Xelqan u
ê Ziwana
Rêzawayê Dîmlî
Bano Newe
Hirê Mordem
Ez To Gêna
Hirê Mordûmî
Namisê Genî
Lu wu Qulo Serepirçiniya
Siltan'a Xacek
Ez Pê Welat Nino
Kam Kişiya
Ma Hu Yenê
Jacê Mî
Cemê Sey Momidan
Najini Zeynemo
Mirê Ayvo
Karl Hadank'i Va ki

E. Pamukcu
Hese

E. Pamukcu
Ardwan

Usxan
X. Nuri
O. Mann
M. Elişan
M. Çermug
M. Çermug

Usxan
Usxan
M. Elişan
M. Elişan

Zilfi

Hese
Hese

E. Sever
E. Pamukcu

A. Duran

Wicodê Merdimî
Suka Rizay
Dî Peyannamey
Kilabê Newey

- 12 Nustigê "Kerdış"î
Dîmlîdî Genitiw
Qıscyê Verênî
Mertali
Xelveten
Dersim'dî Leteyê Zu Roz
Nameyê Ma
Zerej u Luwa
Welatê Ma
Heci İskender Axa
Besenek
Roze Amê Biyo Nejdî
Zereyê Çimandê Veyşanan
Zalimêno
Memo Fêqir
Remê Hacı
Memiş Xazî
Hewa Bava'y
Suka Rizay
Fihrist

E. Pamukcu

Hese

Hese
N. Hikmet
M. Çermug
M. Çermug

Kendal

Usxan
Usxan
Usxan
Usxan

T. L. Todd

M. Çermug
P. Lerch

K. Berz
O. Mann
Z. Qız

A. Duran

E L Ê F B A

A a	asmi, adırğan, arwêş, axûr, aw
B b	besila, bar, bız, betal, belenpaz
C c	camêrd, carut, ciwên, citêr, cendeg
Ç ç	çile, çorsme, çêver, çım, çilk
D d	dahir, dês, dest, dar, deyn
E e	emser, evleg, Ezan, erinayış, ewro
Ê ê	êwan, ê, êre, kêber, cêr
F f	Fexri, fiqare, fıraq, fina, fetisayış
G g	goz, ga, gawan, gêz, gılqıl
X x	xoz, xort, xele, xebetiyayış, Xarpêt
H h	hingmên, Hayıg, hewr, hezar, her
Ĥ ĥ	ĥewt, ĥest, Ĥemit, ĥir, Ĥer
I i	ingur, imbaz, inclor, imbıryan, inaser
î î	îsmet, îni, îna, bir, qir
J j	Jede, ju, jew, jini, jey
Q q	qol, qirêncle, qûmqûmûk, qılçix, qırp
K k	kas, kerg, kardi, kûtık, kendal
L l	legleg, ling, lal, laj, levrê
M m	mıl, meyman, merdim, miyane, mey
N n	nan, nezdî, nerm, nime, neqra
O o	omartış, awca, endêr, over, ostor
P p	por, pardim, payız, pırpar, pising
R r	roşn, roz, ro, ray, resen
S s	sere, sersey, sew, sewl, sima
Ş ş	şar, şew, şewşewik, şima, sermi
T t	teli, tun, tenya, taħda, tağdere
U u	usar, ingur, dun, meymun, belu
Ü ü	Qûli, gûl, qûl, qûmqûmûk, qût
W w	wiye, wiwayış, wel, welat, wesar
V v	vas, veysan, vilik, venç, velg
Y y	yew, yewna, yemno, miyane, seyd
Z z	zaf, zama, zebeş, zımistan, zelal
A â	âr, bêâr, mecmuâ, siât, âsir
ê ê	êrd, Emer, êyni, êzan, êşir

AYRE

M E C M U Å Y A
Z I W A N Î

Amor:12
Gulan 1987

OM AYRE

AYRE är en språktidskrift som tar upp språket dimli. Det är den första och enda språktidskrift som publiceras om och på dimli. Tidskriftens ändamål är att samla och publicera språkets folkloristiska värden, identifiera och standardisera språket.

Dimli är ett okänt språk som talas av nästan tre miljoner människor i Kurdistan, dvs östra Turkiet. Men det finns fortfarande en diskussion om språkets identitet. Å ena sidan kallar man det en dialekt av kurdiska, å andra sidan ett självständigt språk.

AYRE's åsikt är att det finns stora skillnader mellan dimli och kurdiska. Därför är det möjligt att avgöra om dimli är självständigt språk, alltså ett språk som tillhör den iranska grenen i indoeuropeiska språkfamiljen. Men ännu är det för tidigt att vara säker på detta. Innan man avgör detta behöver man fler skriftliga verk, tror vi.

ABOUT AYRE

AYRE is a language journal covering the language of Dimli. It is the first and only language journal published in and about Dimli. The purpose of the journal is to collect and publish the folkloristic values of the language and to standardize it.

Dimli is an undkown language spoken by nearly 3 millions of people in Kurdistan, in eastern Turkey. One still discusses the origin of the language. On the one hand it is considered a Kurdish dialect, on the other hand, an independent language.

AYRE's opinion is that there are great differences between Dimli and Kurdish. Therefore it is possible to decide that Dimli is an independent language, thus, a language belonging to the Iranian branch of the Indo-European language tree. But, it is still to early to be quite certain about this. Before a final conclusion, one needs more written proof, we think.